

СТАНОВИЩЕ

от

доц. д-р Стоян Андреас Ставру, ИФС-БАН

по конкурса, обявен в ДВ, бр. 57 от 26.06.2020 г.,

за академичната длъжност „Доцент“

в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

по област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“,

професионално направление „3.1. Социология, антропология и науки за културата“,

научна специалност „Социология – Социология на тялото“

1. Информация за конкурса

Представям настоящото становище в качеството си на външен член на научно жури за академична длъжност „доцент“ въз основа на: ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ, Заповед на Ректора на ПУ „Паисий Хилендарски“ РЗЗ-4707/25.09.2020 г. и Решения от първото заседание на научното жури.

В конкурса за академична длъжност „доцент“ по професионално направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“ участва един кандидат: гл. ас. д-р Нина Василева Николова. Документите са подадени в срок и съответстват на изискванията на ЗРАСРБ. На първото заседание на научното жури, проведено неприсъствено чрез размяна на имейли в периода 07-08 октомври 2020 г., беше решено да изготвя становище за оценка на представените от гл. ас. д-р Нина Василева Николова публикации.

Настоящото становище се основава на предоставените от автора материали, а именно: публикации, включващи 2 монографии, 12 публикувани статии, от които 5 (4 на български и 1 на руски език) в съавторство, както и 3 статии, приети за публикуване („Excrements and Perfumes: Deodorizing and Aromatizing of Corps and City Spaces“, „Noli me tangere“ и „Homo hapticus“); 2 бр. служебни бележки за статии, приети за публикуване; таблица относно минималните изисквания точки по групи показатели за доцент; декларация за оригиналност; списък на научните трудове; анотация на материалите за участие в конкурса и самооценка на приносите; 2 резюмета на монографии; автобиография; диплома за доктор; удостоверение за трудов стаж; справка за аудиторна и извънаудиторна заетост; справка за научно ръководство на защитени дипломни работи; справка за научно-изследователска работа със студенти и докторанти; справка за учебна работа със студенти; справка за участие в международни и национални научни форуми;

справка за участие в научно-изследователски проекти; справка за приложение на научноизследователски разработки в учебната практика.

Тъй като в представеният Списък на научните трудове не е посочено с кои от описаните научни трудове на д-р Николова се кандидатства в конкурса, съм прел, че това са научните трудове, сканирани копия от които бяха представени на членовете на научното жури като един общ файл, озаглавен „Публикационна дейност“. Този извод се потвърждава частично от „Списъка на статиите за участие в конкурса“ (този списък обхваща само статиите, но не и монографиите и останалите публикации), съставляващ раздел I от представената от д-р Николова „Анотацията на материалите за участие в конкурса и самооценка на приносите“. В тази връзка бих искал да направя още няколко уточнения.

Монографията „Политанатомия на модерния човек. Живото тяло като предизвикателство пред социологията“, издадена през 2001 г. от ИК „Критика и хуманизъм“, е книга, публикувана на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“. В този смисъл тя е посочена от д-р Николова в раздела по показател № 5 от Таблица 1. „Минимални изисквани точки по групи показатели за различните научни степени и академични длъжности“ по ЗРАСРБ. Тъй като вече е била оценявана и рецензирана при защитата на образователна и научна степен „доктор“, защитена на 26.06.2020 г., видно от Диплома за ОНС „доктор“ № 26921/01.09.2000 г., този монографичен текст няма да бъде самостоятелен предмет на настоящото становище.

В раздела „Публикувана монография, която не е представена като основен хабилизационен труд“ на представената от д-р Николова Таблица 1. „Минимални изисквани точки по групи показатели за различните научни степени и академични длъжности“ по ЗРАСРБ, е посочена следната книга, издадена в съавторство с Милена Юкимова и Светлана Събева: Yakimova, M., Nikolova, N., Sabeva, S. 1999. The Bulgarian school and the notion of Europe. Analysis of the Bulgarian high-school textbooks in history. Sofia: Balkan Colleges Foundation. ISBN 954-90302-3-7. Тъй като в предоставените ми материали по конкурса („Публикационна дейност“) не открих копие от тази книга или от частта, на която д-р Николова е автор, тя не е предмет на настоящото становище.

Бих искал да отбележа също, че по-голямата част от представените статии (9 на брой) са инкорпорирани – в допълнен и преработен вид, в съдържанието на монографията „Excrementum: Сетива на близостта (социологическа аналитика)“, издадена през 2020 г. от ИК „Критика и хуманизъм“. Изключение правят 6 от представените статии: 1) „За

обикновените хора и невидимите съществувания“ (2013), публикувана в съавторство с Снежана Димитрова, 2) „Образът на частния предприемач в печата – медийни метаморфози (1988-1996) (2008); 3) „Упълномощеното тяло. Политестетика на монтажа в седмичните кинопрегледи“ (2005), публикувана в съавторство със Светлана Събева; 4) „Да бъдеш засегнат“ (2005), публикувана в съавторство със Светлана Събева като предговор на книгата „Жените, историята и нищо повече“; 5) „В примките на мутиралите мрежи (някои наблюдения върху постсоциалистическото училище)“ (2004) и 6) „Въплътената история на настоящето: трансформация на мрежовите капитали“ (2003), публикувана в съавторство с Мирослава Георгиева. От представените документи и поради липса на информация за гл. ас. д-р Нина Николова в Регистъра на академичните длъжности и дисертации на НАЦИД (<https://ras.nacid.bg/dissertations-search>), не мога да установя дали и кои от представените по конкурса статии са били използвани за придобиване на образователна и научна степен „доктор“.

Поради посочените обстоятелства, основният фокус на настоящото становище ще бъде монографията „Ехсcrementum: Сетива на близостта (социологическа аналитика)“ и съдържащите се в нея научни достойнства и приноси.

2. Кратка биографична информация за кандидата

Нина Василева Николова е родена през 1964 г. Тя е завършила висше образование в СУ „Св. Климент Охридски“, през 1990 г., придобивайки бакалавърска и магистърска степен по социология, като темата на дипломната ѝ работа е „Тялото в структурите на властта“. През периода 1990 – 1991 г. провежда следдипломна квалификация Университет Билефелд, Германия, а през 2000 г. защитава докторска степен в Института по социология към Българската академия на науките на тема: „Политанатомия на модерния човек: към социология на живото тяло“. Интересите на д-р Николова са ясно очертани в приоритетното за нея поле на социологията на човешкото тяло и биовластта, включително по времето на комунистическа България. В момента д-р Николова заема научната длъжност „главен асистент“ като член на катедра „Социология и науки за човека“ към Философско-историческият факултет на ПУ „Паисий Хилендарски“. Тя е разпознаваем и утвърдил се преводач, получил през 2016 г. награда за ярки постижения в областта на превода на хуманитаристика на Съюза на преводачите в България за за превода от немски език на книгата „Парадигми към една метафорология“ от Ханс Блуменберг.

Нина Николова е автор на 3 монографии (1 колективна), 2 студии (1 в съавторство) и 41 статии (17 в съавторство), както и съставител на 2 тематични броя на сп. „Социологически проблеми“ и на 1 книга (и трите в съавторство). Немалкото публикации и съставителства в съавторство свидетелстват за желанието и за способността на д-р Николова да работи по общи проекти съвместно с други уважавани и разпознаваеми учени в България. Тя е била главен редактор на списание „Архив“ (Бюлетин за гражданско образование по история) за периода 1995 – 1996, а в годините 1995 – 1998 е и член на редколегията на списание „Критика и Хуманизъм“, както и отговорен редактор на поредиците „Случаи“ и „Теоретични пространства“ в ИК Критика и Хуманизъм. Академичното ѝ развитие включва участия в 14 научноизследователски проекта (на 1 от които е ръководител) и в 16 научни форума. За тази своя дейност Нина Николова има 43 посочени от нея цитирания, както и 1 публикувана рецензия за нейн научен труд.

Нина Николова е титуляр на 7 учебни курса, ръководила е успешно 3 защитени дипломни работи, а научноизследователската ѝ работа включва 7 проекта с участието на студенти и докторанти. Израз на нейната ангажираност и отдаденост към студентската дейност в ПУ „Паисий Хилендарски“ са участието ѝ като член на жури за оценка в рамките на Национален конкурс за ученическо есе „Култури на знанието и свят на живота“ през последните три години (2018-2020), както и изпълняваните от нея функции на ръководител на дейностите по провеждането на кандидат-студентската кампания в катедра „Социология и науки за човека“. Д-р Николова е участвала и в разработването на учебните програми на нови дисциплини, базирани се на нейните научни изследвания.

3. Изпълнение на минималните национални изискванията за съответната научна степен

Съгласно представената от кандидата относно минималните изисквания точки по групи показатели за доцент, Нина Николова отговаря на минималните национални изисквания за академичната длъжност доцент.

4. Съдържателен анализ на научните постижения на кандидата

Както посочих и в Раздел 1 от настоящото становище основният фокус на съдържателния анализ на научните постижения на д-р Николова ще бъде представеният от нея хабилитационен труд „Excrementum: Сетива на близостта (социологическа аналитика)“ (2020). Книгата е посветен на тема, поставена от д-р Николова още в Първото приложение към нейната предишна монография „Политанатомия на модерния човек.

Живото тяло като предизвикателство пред социологията“ (2001). Въпросът за превръщането на клозета в тоалетна (с. 134), наред с особените публично-частни паноптикуми на нужника и писоара, са част от обществената експанзия на една особена грижа за тялото, която го прави неудобно. Става въпрос за грижата за правилното управление (т.е. скриване) на отпадъците, отделяни от живото човешко тяло, които са превърнати не само в повод за индивидуален срам (личен тоалет), но и основание за спазване на определена обществено значима дисциплина (хигиена). Поради това обществената тоалетна е представена от д-р Николова като едновременно „бързо място“ с превантивни функции (с. 138), но и като периферно място (с. 140), в което човек напуска центъра, за да поправи своите „телесни грешки“.

В монографията „Excrementum: Сетива на близостта (социологическа аналитика)“ акцентът е поставен върху един привилегирован от д-р Николова в своето латинско изписване и звучене човешки отпадък: екскрементите. Залогът на текста обаче съвсем не е толкова тясно дефиниран, а търси и проблематизира генеалогията на разделението на човешките сетива на „висши“ (зрението и слухът) и „нисши“ (обоняние, вкус и допир). За доминиращи в съвременното общество са признати визуалните и аудиалните стимули, които позволяват на дисциплиниращите практики да създават и поддържат необходимите за обществения ред дистанции между човешките тела. Значително по-сложна и нееднозначна е социалната топография на т.нар. от д-р Николова „сетива на близостта“, които „са свързани в много по-голяма степен с отвращението и удоволствието“ (с. 7) и са обект на множество табуиращи интервенции в процеса на възпитание.

Книгата се състои от Встъпителни думи и три части, в две от които (втората и третата) са включени и приложения. В структурно отношение книгата може да бъде прочетена и през трите сетива, с които д-р Николова свързва близостта. При възприемането на подобен подход „светът на миризмите“ се оказва предмет на изследването в първата част, вкусът – е във фокуса на първата глава на втората част, а до осезанието внимателно се докосва втората глава от втората част. Третата част е посветена на санитарната култура и частното пространство специално през годините на комунизма в Народна република България. Тя се явява като конкретизиращо поле, в което се експериментират реално философските изводи и социоаналитичните интерпретации, направени от д-р Николова в предишните две части на монографията.

Книгата е написана не само ясно и разбираемо, но и увлекателно – в типичния на д-р Николова ярък и запомнящ се стил. Особено приятно впечатление правят умело интегрираните в изложението анализи на романите „Шоколад“ на Джоан Харис и

„Парфюмът“ на Патрик Зюскинд (с. 26-28; 75-79), представянето на даденото от Виктор Юго в „Клетниците“ (с. 37-38) описание на „долницата“ на Париж, която „удвоява града“ (с. 61), както и конструираният от д-р Николова разговор в началото на първата част (с. 19-21) между Зимел и Фройд относно „проблема за олфакторното възприятие“ (с. 17). Позоваването и дори създаването на художествени текстове не само разнообразяват ритъма на книгата, но и успешно демонстрират тезата на д-р Николова за изгласкването на философските проблеми на „сетивата на близостта“ извън доминиращата хуманитарна наука и затварянето им в значително по-свободните в своя дневен ред литературни пространства.

Макар и да липсва обща библиография в края на книгата, д-р Николова е изградила и обосновала своите тези с помощта на множество безспорни в областта на философията и социологията авторитети, както и на редица автори, утвърдени в специалното поле на хабилитационния труд. Тя се позовава на автори като Фройд, Зимел, Хайдегер, Мерло-Понти, Фуко, Маркузе, Бахтин, Канети, Бенямин, към които се добавят Ален Корбен („Миазмът и нарцистът“), Констанс Класън, Дейвид Хаус и Антъни Синот („Ароматът: култерна история на мириса“), Юрген Рааб („Социология на обонянието“), Олга Вайнщайн („Ароматите и миризмите в културата“) Доминик Лапорт („История на лайното“), Ернст Шахтел („Върху паметта и детската амнезия“), Мишел Онфре („Гастрономическият разум“), Ричард Сенет („Плът и камък. Тялото и градът в западната цивилизация“), Марк Ниоклиъс („Обонянието на властта“), Вилем Флусер, Томас Фукс, Моника Критцмюлер и други. При анализа на „кожния опит“ са направени позовавания на Жан-Люк Нанси, Пол Валери, Хусерл, Аристотел, а разглеждането на изключително любопитните измерения на т.нар. „икономика на болката“ в съвременния професионален спор (и в частност т.нар. „боксьорски хабитус“ – с. 119) са подкрепени с цитиране на Лоик Вакан, Хьойзинха, Норберт Елиас и Бурдийо, като е вмъкнат и убедителен анализ на историята на един от най-скандалните световно известни футболисти – уругваецът Луис Соарес (с. 116, 124). Други автори, сред които Василе Ерну и Душан Биелич, са вградени в теоретичната основа на третата част от монографията, която е по-обособена и специализирана в сравнение с първите две части.

Смятам, че посочените от д-р Николова научни приноси отговарят на достойнствата на представения от нея хабилитационен труд, като смятам че особена оригиналност съставлява проведената от нея връзка между психоанализата и социокултурните практики по дисциплиниране на „близките“ сетива чрез превръщането им в „низши“ (например с. 49-51). Акцентът върху огромната сила на обонянието, вкуса

и допира като механизми за непосредствено биване (у-плът-няване) на живото човешко тяло в света, както и проследяването на процеса по превръщането им под натиска на властта в симптоми на заболяване, свързани с различни форми на отвращение, са безспорно едни от най-отличителните постижение на книгата на д-р Николова. Като ценен принос следва да бъдат посочени и множеството формулирани от д-р Николова съпротиви срещу увеличаващите се в своето многообразие начини за справяне с остатъците от човешката въплътеност чрез подреждането им в една добре управлявана и редовно почиствана „долница“ на социума и на културата в модерността.

5. Отражение на научните публикации на кандидата в нашата и чуждестранната литература

Нина Николова е представила 43 забелязани цитата.

Най-голям брой цитирания (26) има публикуваната въз основа на защитен дисертационен труд за ОНС „доктор“ книга „Политанатомия на модерния човек. Живото тяло като предизвикателство пред социологията“. Това е и книгата, която е предмет на рецензия, публикувана в сп. „Балканистичен форум“ през 2001. Книгата е предизвикала интереса на множество автори в най-различни научни полета, тъй като представя оригинален подход към социологията на човешкото тяло. Става въпрос за един изключително внимателен подход, чувствителен към различните властови посегателства към живото човешко тяло, които „разомагьосват“ самата човешка телесност. Теми като медикализацията на смъртта, видимостта на живото тяло, дисциплиниращите техники в процеса на цивилизоване, рационализирането на модерната телесност, ролята на поправителните институции и дрехата като телесно огледало, не са останали незабелязани от общността на българските социолози, които активно са работели с книгата на д-р Николова. Особено любопитни и провокиращи са детайлите, върху които д-р Николова успява да акцентира при представянето на социологическите ракурси на облеклото, каквито са например „закопчаващия се джоб“ (с. 61) и униформата (с. 62-70).

Другите научни трудове на д-р Николова също са обект на многократно цитиране, като следва да бъдат отличени статиите „Символността на човешката телесност“ (1998) и „Упълномощеното тяло. Политестетика на монтажа в седмичните кинопрегледи“ (2005, в съавторство със Светлана Събева), в които отново на преден план излизат човешката телесност в нейните философско-социологически измерения.

6. Препоръки и критични бележки по хабилитационния труд

Към изключително положителната си оценка към качествата на представения от Нина Николова хабилитационен труд бих искал да добавя няколко коментара, които в един по-общ план биха могли да бъдат разглеждани и като предложения за бъдещите научни занимания на д-р Николова.

На първо място, бих искал да посоча, че използваните от д-р Николова метафори, като например метафората за „канализационната преизподня“ (с. 62) и метафората за „нощната пръст“ (с. 60), съдържат висок емоционален патос, който се опитва да защити страданието като фактор, конституиращ човешкостта. Тази теза на д-р Николова е формулирана по един категоричен начин на с. 114, където се съдържа и единственият разказ от личния опит на д-р Николова (случката с нейната дъщеря). Струва ми се, че апология на страданието като условие за състрадание има също толкова ясни граници, колкото и неговата конститутивна значимост. Макар и страданието като личен опит да е необходима предпоставка за изпитването на състрадание от човека като въплътено по неизбежност същество, това според мен не означава, че страданието – над определен праг, не може да има точно обратен ефект. Посочването на мярата, в която страданието е човекоформиращ фактор, според мен е важно уточнение, което следва да бъде ясно направено, за да се овладее увеличащия ефект на използваните метафори.

На второ място, бих искал да поставя един въпрос към д-р Николова, който е свързан с разглеждането на хигиената като „олфакторна неутралност“ (с. 61), а по термина на Корбен – като „олфакторно целомъдрие“ (бележка под линия на с. 27). В хабилитационния си труд д-р Николова посочва следното: „оттук нататък телата и пространствата, най-общо казано, ако въобще миришат на нещо, то те трябва да миришат „на чисто“ (с. 61), защото всяка миризма е „скрито послание за зловоние“ (с. 67), дори парфюмът. Същата опасност се съдържа и в докосването, което трябва да бъде опитомено в рамките на определени ритуали, описани като „безкрайно повторяеми действия, емоционално ампутирани и по този начин обезопасени“ (с. 103). Въпросът ми е дали всеки ритуал води до „анестезиране на докосването“ (с. 103)? Дали ритуалът няма и силата да улавя и усилва интензивността на едно докосване, като го превръща в колективно преживяване? Дали неутралността, налагана от хигиенизиращите практики, всъщност не предлага едно ново и също толкова богато (като това произвеждано от „низшите“ сетива) съдържание от различни форми на човешко съществуване, в които способността на homo erectus (с. 67, 90) да се снизхожда („принизява“/„приземява“) до своята телесност, до т.нар. „неудобния земен остатък“ (с. 46), успешно се съчетава с неговото умение да се изправя по нови начини, позволяващи му да уплътнява едни специфични и сложни (нека

ги нарека „небесни“, „високи“) пространства, в които той намира различни части от себе си? Поставям въпроса, за да предотвратя отрицателното впечатление, с което читателят на д-р Николова, би могъл да остане относно значението на „горницата“ на човека за неговото богато и автентично съществуване.

7. Лични впечатления за кандидата

Познавам гл. ас. д-р Нина Василева Николова от различни академични и научни форуми, в които сме участвали като докладчици и автори. Тя винаги е била активен участник с ясно изразени научни тези, който знае как да аргументира и защитава своите позиции.

С Нина Николова нямаме общи публикации и не сме работили по общи проекти.

Смятам, че Нина Николова е отговорен и добросъвестен учен, с много силен усет към детайла и с винаги изразена готовност да работи добросъвестно и системно по въпроси, попадащи в интердисциплинарните пространства на различни научни полета.

8. Заключение

От представените документи може да се заключи, че Нина Николова надвишава минималните национални и институционални изисквания за съответната академична длъжност. Нейната научноизследователска, публикационна и преподавателска дейност притежава всички необходими качества, за да ѝ бъде присъдена академичната длъжност „доцент“ по професионална направление 3.1. „Социология, антропология и науки за културата“. Убедено гласувам „за“ на Нина Василева Николова да бъде присъдена академичната длъжност „доцент“.

10.11.2020 г.

София

Подпис:

доц. д-р Стоян Ставру